

ks. dr Adam Wilczyński
Wyższe Seminarium Duchowne w Kielcach

Problemy filologiczne i teologiczne w tłumaczeniu *Moralii* św. Grzegorza Wielkiego

streszczenie

Święty Grzegorz żył w latach 540-604. Pochodził z bardzo religijnej i zamożnej rodziny rzymskiej, dzięki czemu mógł zdobyć solidne wykształcenie. Przyszły biskup Rzymu uczęszczał do szkół publicznych, cesarskich, a również studiował prawo. Był pierwszym mnichem wybranym na stolicę Piotrową. Jego wkład w ukształtowanie kultury średniowiecza jest nieoceniony. Święty papież bowiem wydobył to, co najcenniejsze z kultury starożytnej, i przystosował do zmieniającej się rzeczywistości. Był wybitnym człowiekiem spinającym myśl okresu patrystycznego z mentalnością średniowiecza. *Moralia* natomiast to jego największe i najdojrzalsze dzieło teologiczne.

Jak już wspomniano Grzegorz odebrał staranne wykształcenie. Takie jakie w tamtych czasach było możliwe. Na pewno nie było one tak świetne jak wielu poprzedników Grzegorza, lecz na pewno lepsze niż wielu ludzi żyjących wiekami po wielkim papieżu. Oświatę czasów Grzegorza cechuje już jeśli nie upadek, to mocny schyłek. Uczono wprawdzie jeszcze dialektyki i retoryki, ale nie przywiązywano już wagi do formy zewnętrznej, a raczej niemal całkowicie ją zaniedbywano; łacina klasyczna w słowie żywym i pisanym należała już do bezpowrotnej przeszłości. Nic więc dziwnego, że Grzegorz nie przywiązuje wagi do szaty językowej swoich dzieł literackich i naukowych. Łacina *Moralii*, chociaż z pewnością nie jest najlepsza, to jednak w całości porządna i jego gramatyczna prostota kontrastuje pozytywnie nie tylko z barbaryzmami Grzegorza z Tuors, lecz także z przesadną pedanterią i gładkością Kasjodora albo Kolumbana. Grzegorz nie dba o piękno i poprawny sposób wyrażania swych myśli; to też popełnia błędy gramatyczne i syntaktyczne; używa form słownych i całych zwrotów raczej barbarzyńskich niż łacińskich; słów nieprzechodnich, jako przechodnich; pod wyrazy o znanym i ustalonym znaczeniu podkłada nowe pojęcia i tworzy nowe słowa. Można zauważyć, że w *Moralii* występują takie słowa, które są albo neologizmami stworzonymi przez Grzegorza, albo słowami ukutymi w ostatnim czasie, albo słowami zapożyczonymi. Niektóre z tych słów nie występują w żadnych słownikach, inne są cytowane jedynie przez Grzegorza albo zostały użyte po raz pierwszy właśnie przez niego.

Oprócz problemów filologicznych pojawiają się także problemy teologiczne, które niejednokrotnie mają także związek ze słowami. Bowiem od właściwego rozumienia słów występujących w dziele Grzegorza zależeć będzie także sposób myślenia teologicznego. Takimi słowami są na przykład: *discretio*, *compunctio*, *praedestinatio*, *cor*, *anima*, *animus*, *mens*, *corpus*, *caro*, *vitium*, *culpa*, *peccatum*. Są to słowa, które oznaczają pewną rzeczywistość abstrakcyjną lub duchową albo mają znaczenie metaforyczne, które utrudnia jednoznaczne ich rozumienie.

Literatura:

Sancti Gregorii Magni Pontificis, *Moralium Libri sive Expositio in Librum Beati Iob*, red. M. Adriaen CCL 143 (libri 1-10), Turnhout 1979; CCL 143A (libri 11-22), Turnhout 1979; CCL 143B (libri 23-35), Turnhout 1979.

B. Czesz, *Święty Grzegorz Wielki – wzór człowieka i pasterza*, „Teologia Patrystyczna” 2 (2005), s. 7-12.

J. Czuj, *Grzegorz Wielki*, Warszawa 1948.

M. Driscoll, *Compunctio*, w: *The New dictionary of catholic spirituality*, red. M. Downey, Collegeville 1993, s. 193-194.

R. M. Hauber, *The late Latin vocabulary of the “Moralia” of Saint Gregory the Great*, Washington 1938.

I. Hausherr, Penthos, *The doctrine of Compunction in the Christian East*, transl. A. Hufstader, Kalamazoo 1982.

L. Nieścior, *Wprowadzenie*, w: *Moralia. Komentarz do księgi Hioba*, (Źródła Monastyczne, t. 39), Kraków 2006.

Moralia. Komentarz do księgi Hioba, (Źródła Monastyczne, t. 63) (księgi 17-22), tłum. E. Buszewicz (księgi 17-19), A. Wilczyński (księgi 20-22), Kraków 2013.